सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः। सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःख भाग्जनः॥
gorkhapatraOnline.com
गोरखापत्र अनलाइन डटकम
(http://gorkhapatraonline.com/)

आफ्नै 'मोडेल'को नवनिर्माण

डा. डमरु बल्लभ पौडेल

भूकम्पपछिको खोजी, तथा उद्धार र राहतको चरण पनि सकिएर देश पुनर्निर्माणको चरणमा प्रवेश गर्ने तर्खरमा छ । अहिले अस्थायी प्रकृतिका निर्माण भइरहेका छन् र वर्षायाम सकिएपछि स्थायी निर्माणको कार्य सुरु हुनेछ । पुनर्निर्माण भनिए पनि व्यवहारमा यसलाई नवनिर्माण नै बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ, किनभने भूकम्प अति प्रभावित जिल्लाका क्षतिग्रस्त संरचनाको मर्मत गरेर नहुने र भत्काएरै नयाँ बनाउनुपर्ने अवस्था रहेकोले यसलाई नवनिर्माण भन्नु नै बसश हुन्छ ।
अबको निर्माण पुरानै ढाँचाको हुनै सक्दैन र हुनु पनि हँुदैन । भावी पुस्ताले हामीलाई सराप्ने खालको निर्माणको अब काम छैन, किनभने भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले नेपाल विश्वमै एघारौं नम्बरमा पर्छ । काठमाडौं त उच्च पाँचमैं पर्ने विभिन्न अन्तर्राट्रिय प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन् । अनि फेरि पनि आउने भूकम्पीय र पराकम्पनले नबिगार्ने संरचना बनाउन सकिएन भने निर्माण गरेको औचित्य पनि रहँदैन । तसर्थ, भूकम्पबाट पाठ सिकेर भूकम्प प्रतिरोधी, आधुनिक, समयसापेक्ष र अन्तर्राष्ट्रियस्तरको निर्माण नगरी हामीलाई सुखै छैन ।
नवनिर्माणका लागि सरकारले स्पष्ट नीति बनाउनु पर्छ । शहरी र ग्रामीण ईलाकामा आ–आफ्नै मापदण्ड बनाउनु पर्छ । यस अघि पनि मापदण्ड नभएका होइनन् तर पालना नहुँदा अपार्टमेण्ट, ठूला भवन तथा निजी घरहरूको के हालत भयो हामीले देखेकै छौं । थोरै पैसाको लोभ गरी कमसल प्रकारको निर्माण गर्दा, अरूले कमसल निर्माण गरेको घर खरिद गर्दा अथवा सरोकारवालाले अनुगमन गर्ने तदारुकता नदेखाउँदा यस्तो भएको हो । साढे एक आनामा निर्माण भएको काठमाडौंको कपनस्थित सात तले भवन भूकम्पमा परी भत्किंदा करिब ४० जनाको मृत्यु हुन पुगेको देखिएकै छ । कुनै एक जनाको लहडले अग्लो भवन बनाउँदा र यसमा सरोकारवाला निकायले अनुगमन गर्न नसक्दा यत्रो ठूलो जनधनको क्षति हुन पुगेको कुराबाट भविष्यमा पाठ सिक्नै पर्दछ । शहरमा कत्रो बाटो आवश्यक, न्यूनतम निर्माणका लागि कति जग्गा आवश्यक र कति जग्गामा कति तले घर बनाउन पाइने तथा यसको 'स्ट्रक्चर' कस्तो हुने भन्ने स्पष्ट मापदण्ड तोकी छिमेकीको सहमति बेगर निर्माण गर्न नपाइने, मापदण्ड विपरित बनाएको आशंका लागेमा छिमेकीले उजुरी दिन सक्ने, इन्जिनियरले बनाएको नक्सा अनुसार मात्र नक्सा पास हुने र पास भएको नक्सा अनुसार हुबहु निर्माण हुनुपर्ने, निर्माणमा कमजोरी भएको भविष्यमा पत्ता लागेमा सम्बन्धित इन्जिनियर, ठेकेदार र अनुगमनमा जाने कर्मचारीलाई समेत कारवाही हुने व्यवस्था कानुनमै गर्नु आवश्यक छ । यसरी व्यक्तिलाई जिम्मेवार नबनाई निर्माण कार्यमा गुणस्तर कायम हुनै सक्दैन । अतः राम्रो मापदण्ड बनाउनेमात्र नभई यसको कडाइका साथ पालना गर्नु गराउनु अत्यावश्यक छ । यसैगरी ग्रामीण इलाकामा पनि मापदण्ड बनाएर मात्रै नक्सा पास गराई भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गर्नुपर्छ ।
नेपालको पुनर्निर्माणका लागि राजधानीमा हालै सम्पन्न अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन विकास साझेदारहरू माझ नेपालको नवनिर्माण अभियानमा सकारात्मक प्रभाव पारेको देखियो तर हाम्रा सामु नवनिर्माण कसरी गर्ने भन्ने चुनौती छ । नवनिर्माणको लागि प्राप्त

हुने बैदेशिक सहयोगलाई उपयोग गर्न हामीसँग ठोस योजना हुनुपर्छ र यसलाई कुनै हालतमा पनि दुरूपयोग हुन नदिने कुरा सुनिश्चित गर्न सक्नुपर्छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा प्रधानमन्त्री र अर्थमन्त्रीबाट भ्रष्टाचारप्रति शून्य सहनशीलता गरिने कुरा आएको छ तर साँच्चिकै व्यवहारमा यसलाई सफल पार्न चुनौतीपूर्ण देखिएको छ । विगतमा देखिएको खर्च गर्ने प्रवृति, दलीय भागबण्डा र ढिलासुस्तीले अबको निर्माणमा पनि शंका गर्ने प्रशस्त ठाउँ दिएको छ । यसप्रति सजग हुनैपर्दछ । साथै, छिटै निर्माण हुन लागेको पुनर्निर्माणसम्बन्धी अधिकारसम्पन्न प्राधिकरणमा दलीय आस्थाको आधारमा नभई आफ्नो क्षेत्रमा विज्ञता हासिल गरेका दक्ष व्यक्तिहरूको नियुक्ति विज्ञको रूपमा हुनु आवश्यक छ ।

नवनिर्माणका लागि कस्तो खालको सामग्री प्रयोग गर्ने र यसको न्यूनतम गुणस्तर कस्तो हुने भन्ने तय हुनुपर्दछ । निर्माणका लागि आवश्यक जनशक्ति कसरी जुटाउने भन्ने योजना पनि सँगसँगै बनाउनु पर्दछ । लाखौं युवा बैदेशिक रोजगारीमा गएका बेला स्वदेशी जनशक्तिको अभाव हुने अवस्था पनि देखिएको छ । यस्तो अवस्थामा भारत वा चीनबाट मजदुर आयात गरी निर्माणमा प्रयोग गर्नुभन्दा स्वदेशमै बेरोजगार रहेका नेपाली युवालाई अधिकतम उपयोग गर्नुपर्छ । यसबाट अपुग भएमा वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवालाई स्वदेश फर्कन आह्वान गरी उनीहरूलाई तालिम दिई निर्माण कार्यमा लगाउनु पर्छ । यसका लागि खाडी मुलुकमा नेपालीले पाउने मासिक ज्यालादर बराबर सरकारले सुनिश्चित गर्नुपर्छ । यसो भएमा आफ्नो देश निर्माण गर्न नेपाली युवाहरू स्वदेश नफर्कने अवस्था रहँदैन । आफ्नो देशको नवनिर्माण आफैंले गर्दा हामीलाई एकातिर गौरवको अनुभूति हुन्छ भने विदेशमा बगिरहेको पसिना स्वदेशका लागि बगाउँदा आत्मसन्तुष्टि प्राप्त हुन्छ । यसका साथै स्वदेशी अर्थतन्त्रको निर्माण आफ्नै बुतामा हुने हुँदा आर्थिक बृद्धिमा समेत ठूलो सघाउ पु¥याउँछ ।

नवनिर्माणमा स्वदेशी विज्ञहरूको प्रयोग गर्नुपर्छ । भूगर्भविद्, इन्जिनियर, ओभरसियर, सिकर्मी, डकर्मी, इलेक्ट्रिसियन, प्लम्बर, टायल मिस्त्री, पेण्टरजस्ता प्राविधिक कार्यमा आवश्यक जनशक्ति स्वदेशी प्रयोग गर्ने र नपुगेको अवस्थामा स्वदेशमा नै तयार पार्नुपर्छ । यसका लागि राम्रो जनशक्ति योजना बनाइ तालिम, प्रशिक्षण तथा रोजगारीको अवसर प्रदान गर्ने गरी स्रोतको व्यवस्था गरिनु आवश्यक छ ।

जापान, इण्डोनेसिया, गुजरातका अनुभवबाट सिकेर अझ परिस्कृत गर्दै भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधिको स्वदेशी मोडल बनाउनु पर्दछ । यसमा स्थानीय सामग्री र स्थानीय उत्पादनको बढीभन्दा बढी उपयोग गर्नुपर्छ । यसका कारण बिदेशबाट आयात गर्दा लाग्ने विदेशी मुद्रा बचत गर्न सकिन्छ । स्वदेशमा निर्माणका लागि चाहिने सामग्री उत्पादन गर्ने गरी उद्योगको स्थापना गर्ने सुनौलो अवसर पनि यही बेला हो । यसमा सरकारले उद्योगीहरूलाई अधिकतम प्रोत्साहन दिनुपर्छ ।

स्थानीय सामाग्री, स्वदेशी जनशक्ति, परम्परागत संस्कृति प्रयोग गरेर मौलिक नेपाली ढाँचाको तर आधुनिक र भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गर्न सकिए यसले नेपाली निर्माणको मौलिक मोडेल पनि बनाउन सकिन्छ । यसका लागि पूर्णरूपमा निर्माणमा लानु अगाडि विज्ञहरूले अध्ययन, अनुसन्धान र परीक्षण गर्ने र सफल हुने विकल्पलाई मात्र सिफारिससाथ निर्माण अनुमति प्रदान गर्नुपर्दछ ।

नवनिर्माणसँगै कृषिमा आधुनिकीकरण गरी यसको रूपान्तरण आवश्यक छ । सन् २०१३ मा नै निर्माण भई प्रयोगमा आउन बाँकी रहेको नेपालको भू–उपयोग नीतिलाई ऐनमा परिणत गरी कडाइका साथ लागू गर्ने उपयुक्त समय पनि यही नै हो । भू–उपयोग नीति लागू गर्न सकिए यसबाट कृषि क्षेत्रको संरक्षण मात्र नभई कृषिमा आधुनिकीकरण गर्न सकिन्छ । यसका साथै, औद्योगिकीकरण, बस्ती एकीकरण, बस्ती विकास तथा पुनर्बास गर्न सहज हुने, शहरीकरणलाई व्यवस्थित बनाउन सकिने, वनजंगल र प्राकृतिक सम्पदाको पनि संरक्षण गर्न सकिने हुन्छ ।

साथै, यो बेला हाम्रो आफ्नै अनुभवबाट सिकेर आर्थिक विकासको नेपाली मोडेल बनाउने अवसर पनि हो । यसका लागि नवनिर्माणसँगै दीर्घकालीन योजनाको आवश्यकता पर्दछ । दीर्घकालीन योजना तीस–चालीस वर्षको बनाउन सकिन्छ र यसमा नेपाल कति वर्षमा कुन तहमा पुग्ने, यसका लागि आवश्यक पुँजी र श्रमशक्ति कति हो तथा यसलाई कसरी जुटाउने भन्ने योजना चाहिन्छ । पहिलो २० वर्षमा कृषिको रूपान्तरण र पछिल्लो २० वर्षमा उद्योग र सेवा क्षेत्रको विकास तथा विस्तार गर्ने गरी नेपाली मौलिक ढाँचाको विकास मोडल बनाउनु पर्छ ।

नयाँ संविधानको निर्माण हुन लागेको तथा आर्थिक वर्ष २०७२।७३ को बजेट समेत आउन लागेको पूर्वसन्ध्यामा दीर्घकालीन विकास मोडेल अनुरूपको नवनिर्माण योजना ल्याउनु पर्दछ । यसका लागि नेपालको आर्थिक विकासलाई राजनीतिले अवरोध नपु¥याउने गरी सहमतिको वातावरण बनाउने र जनताको जीवनस्तर उकास्ने दिशामा हाम्रा हरेक कदमहरू अगाडि बढ्नु पर्दछ ।

पुनर्निर्माण वा नवनिर्माणका लागि प्राप्त हुने विदेशी सहायताभन्दा स्वदेशी धरातलमा उभिएका हाम्रै योजना, एकता र प्रतिबद्धता महŒवपूर्ण हुन्छन् । देश विकास र निर्माणका लागि साँच्चै गतिलो योजना बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइए मात्र यसमा स्वदेशी स्वामित्व कायम हुने र जनसमर्थन प्राप्त हुने अवस्था रहन्छ । जनताले स्वामित्व नलिएका योजना सफल हुन सक्दैनन् । तसर्थ स्वदेशी मोडेलको दीर्घकालीन योजना बनाऔं र यसै योजना अनुरूपको नवनिर्माण गरौं ।

Like 144 Share 144 Tweet 2 Print